

Umění 2012 – tradiční i nové

Letošní emise věnovaná uměleckým dílům je už 47. v pořadí, a kdybychom počítali i aršík Toaleta mladé ženy, tak dokonce už osmačtyřicátá. Reprezentativností úpravy i provedení s ní snad snesou srovnání jen vydání francouzská, vycházející od roku 1961, jimž jsou podobná i ušlechtilým formátem, ovšem původní grafická úprava byla už ryze Švengsbirova – a jeho následovníků. Přestože tradiční, v němž je letošní vydání přece jen nové: jeho součástí je aršík o dvou známkách. Série má tedy čtyři hodnoty, z toho dvě tištěné v malých přepážkových listech o čtyřech známkách a dvě jsou součástí aršíku; věnována je třem českým významným malířům.

Název emise: Umělecká díla na známkách

Den vydání: 7. listopadu 2012

Platnost: od 7. listopadu 2012 ve styku tuzemském i mezinárodním až do odvolání

Kamil Lhoták

Hodnota: 26 Kč - č. 746 (ČP) -
Dívka s dlouhými vlasy, kolem r. 1951, Východočeská galerie v Pardubicích

Rytec: Miloš Ondráček

Rozměr známkového obrazu:
40 x 50 mm

Druh tisku: OTp v barvách modré, okrové, hnědé, červené a černé; vytiskla PTC

Tisková forma: 4

Papír: fil-an

Náklad: 124.000 (31.000 PL)

FDC: OTp v barvě černé; vytiskla PTC

ství. Nemanželský - a zapíraný - syn stejnojmenného a později slavného farmakologa a potomka rytířského rodu (s rodokmenem dlouhým přes čtyři století) jistě neměl na sklonku rakousko-uherské monarchie na růžích ustláno. K tomu dětská obrna, jejíž důsledky v podobě kulhání jej provázely po celý život... Ač už jako středoškolač nadšený výtvarník, na přání matky nepokračoval ve studiu na Akademii, ale na právnické fakultě. Malování však zvítězilo, a tak se už na sklonku první republiky začal prosazovat mezi pražskými surrealisty, ale i umělci zaměřenými na tehdy odlehlejší témata periferie, s továrnami a technikou. Byl členem skupiny 42, v níž působili básníci Ivan Blatný, Jiří Kolář, Josef Kainar a malíři František Gross, František Hudeček, Jan Kotík, Bohumil Matal, Jan Smetana či Karel Souček; některé známe i z naší známkové tvorby.

V předvečer Mnichova se Lhoták oženil s Herthou Guthovou, která stejně jako on v dětství trpěla obrnou a kulhala. Její židovští rodiče byli zavražděni v koncentračním táboře, tragický osud se nevyhnul ani jí - trpěla těžkými depresemi a zbytek života strávila v psychiatrické léčebně. V šedesátých letech se Lhoták sblížil s Annou Endrštovou, kterou znal už jako kluk; spolu pak byli až do její smrti v roce 1989; Lhoták ji přežil jen o rok. I ona byla tělesně postižena, narodila se jen s jednou rukou. Přesto vedla společnou domácnost a byla i modelkou ztvárněnou na řadě Lhotákových obrazů, na nichž je tento její handicap vidět. Je jen škoda, že výtvarná komise nesáhla po některém z nich, když už byl zvolen portrét - k malířovu jubileu by to bylo mnohem osobnější.

Ve známkové tvorbě zanechal stopu poměrně záhy, jako autor návrhů zdařilé série k 75. výročí založení UPU v roce 1949, jejíž střizlivé až historizující provedení jí dodává půvab i po více než šesti desítkách let. Rytci jednotlivých hodnot tehdy byli J. Mráček, L. Jirka a J. Schmidt, z nichž první dva byli vlastně také debutanti (pro každého to byla teprve druhá známka - tou první byla účast na Svolinského emisi 100. výročí Slovenského povstání). Následovala čtvrtstoletá přestávka, přerušena v roce 1959 dvojicí leteckých známek k 50.

Ke stému výročí narození malíře (a motocyklového nadšence - jak víme ze článků J. Horáka) **Kamila Lhotáka** vybral vydavatel méně známý motiv z jeho díla - a snad je to i dobře: balonů, motocyklů a dalších vzduchoplaveckých i pozemních dopravních prostředků jsme se na našich známkách už dočkali; tentokrát je to tedy portrét (i když pod lupou v pozadí za dívkou vidíme i cyklistu). Osvědčený tvůrce Miloš

Ondráček pietně zachoval rozvržení známky a rytinou věrně vystihl atmosféru obrazu. Snad jen nezvyklá zkratka jeho vlastníka VČ G nebyla nezbytná, plný název - Východočeská galerie v Pardubicích - by se při troše snahy na známku jistě vešel.

Kamil Lhoták je v našem výtvarném umění zjev zcela osobitý, potvrzující zkušenost, že ne školy, ale talent a píle jsou v této oblasti to hlavní. Vystudovaný právník (byť bez doktorátu) neměl lehké dět-

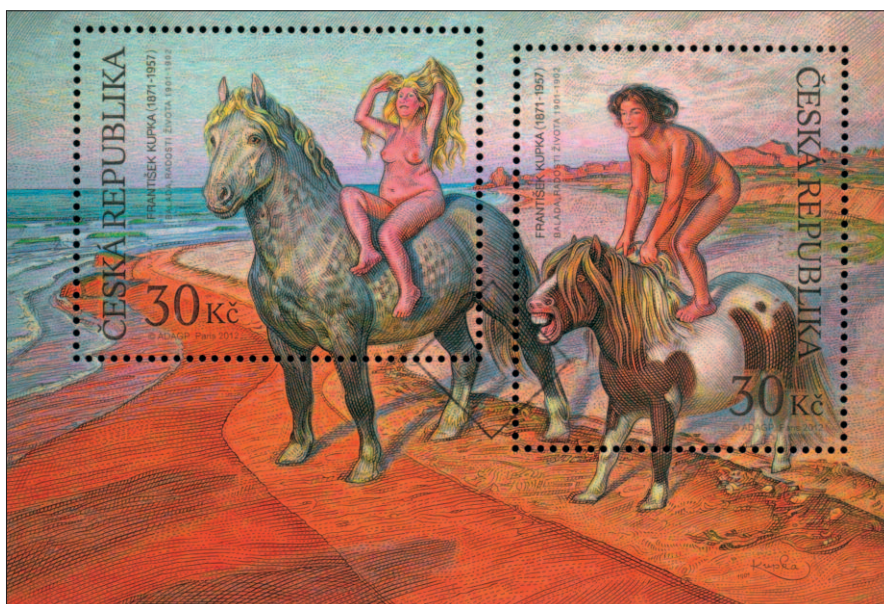

výročí prvního vzletu J. Kašpara. Opravdový návrat ke známkové tvorbě však přinesl až rok 1975, kdy vyšla šestiznámková série Z historie čs. motocyklů, asi nejslavnější Lhotákovou emise vůbec. O čtyři roky později pak pětiznámková Historická kola a v roce 1988 Historické automobily, doplněné známkovým sešitkem. Počínaje rokem 1959 všechny nesou autorův nezaměnitelný rukopis a tvoří vlastně určitý soubor, přirozeně se vydávající z ostatních tehdejších vydání. V emisích věnovaných uměleckým dílům je Lhoták zastoupen v roce 1973 svým Balónem (Česká a slovenská grafika) a v roce 1987 Ohradou snů (Umění).

Kamil Lhoták zanechal stopu i v literatuře, a to nejen jako autor mnoha knižních ilustrací. Básník František Hrubín vzpomínal, že má Lhoták zásluhu na znovuoobjevení výrazu *pábení*, který známe z díla Bohumila Hrabala. Původně jej měl počátkem století použít básník Jaroslav Vrchlický, silný kuřák, v souvislosti s tímto svým zlovykem („*Tohle pábení mi škodí.*“). Po půlstoletí jej objevili ve vzpomínkovém fejetonu v dobovém magazínu, který odkudsi přinesl právě Lhoták, a tak se jim zalíbilo, že jej začali používat v běžné mluvě i v korespondenci. Odtud se dostalo k Hrabalovi, který mu vdechl nový význam a proslavil jej.

Jméno Kamil se v rodu Lhotáků dědí. Po otci malíře (1876 – 1926) jej nesl i malířův syn (1941) a po něm i vnuk (1974). O tom básník Karel Sýs píše, že má rovněž umělecké vlohy, maloval a fotografoval, ale nakonec zakotvil jako hrobník na vršovickém hřbitově na kopci Bohdalek. Když je tam potřeba pozlatit kříž na některém pomníku, z vedení prý vzkazují: Udělejte si to sami, máte tam přece malíře Kamila Lhotáka! Není to ale pravda, malíř Kamil Lhoták je už dvaadvacet let mrtev – a nemá ani hrob. Jeho popel byl podle jeho přání rozptýlen na kopci Čičov v Českém středohoří.

František Kupka

Hodnota: 2x 30 Kč - č. A747-8 (ČP) - Radosti života, 1901-2, Národní galerie v Praze

Rytec: Václav Fajt

Rozměr známkových obrazů: 50 x 40 mm (č. 747), 40 x 50 mm (č. 748)

Rozměr aršíku: 120 x 82 mm

Druh tisku: OTp v barvě černohnědé, kombinovaný s vícebarevným OF; vytiskla PTC

Tisková forma: A 2

Papír: fl-an

Náklad: 60.000 aršíků

FDC: 2x OTp v barvě tmavě hnědé; vytiskla PTC

Jeden z našich nejslavnějších malířů – a vedle Muchy skutečná hvězda nejen na francouzském, ale dokonce na světovém výtvarném nebi – je v naší známkové tvorbě zastoupen díky z údobí, které ho nejvíc proslavilo. Dvoubarevná fuga (Pof. 191) a Klávesy piana (Pof. 321) patří k abstrakci, nyní tedy z jiného soudku – a hned i v nové úpravě. Aršíky už jsme v emisi Umění měli (např. Hartman či Ženíšek), ale jen s jednou známkou; letošní je dvouznámkový. Představuje obraz ze samého počátku 20. století, nazvaný Balada radosti života (někdy i Eponina vyjíždka). Grafické řešení aršíku je dalším krokem novým směrem – opouští totiž Švengsbírovu grafickou úpravu provázející emisi od samého počátku a přibližuje se spíše vydáním typu Ledeburská zahrada, Spěšná pošta či Karlův most. Je otázkou, zda je to dobře nebo špatně, protože tradiční úprava měla pro emisi Umění svůj význam – nezaměnitelně ji odlišovala od ostatních. Na druhé straně je jasné, že pracovat jen postaru se nedá, takže nezbyvá než počkat, jak se tato vybočení projeví v oblíbě dosud vcelku kompaktně upravených emisí.

Vydávání poštovních známek ale není jen platonickou, státně propagační činností, má i svůj rozměr provozní a komerční. Provozní jako poukázka na čerpání listovních služeb pošty, komerční jako zboží

určené pro sběratelské účely. Ani jeden z nich však nový aršík zjevně neplní. Třicetikorunové poštovně rozhodně nepatří k běžným a námět ke komerčně přitažlivým.

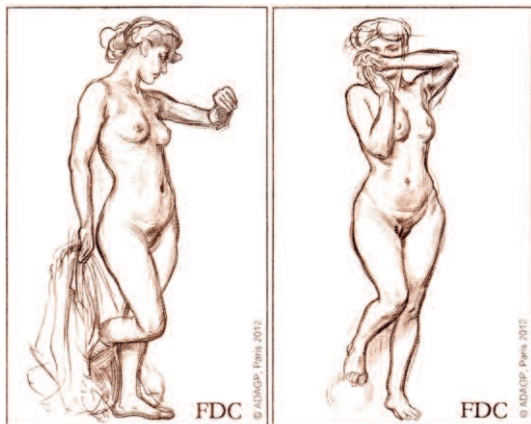
Možná stálo za úvahu zvolit poštovně lépe odpovídající potřebám běžných uživatelů poštovních služeb a námět sladit s momentální oblibou Kupkových děl, jak jsou s úspěchem nabízena a prodávána v našich i světo-

vých aukcích. Známky nejsou učebnice dějin umění a nemusejí vyobrazovat všechna tvůrčí údobí toho kterého autora. A jako u Muchy veřejnost čeká secesi, u Kupky zase díla typu Zborcení modré nebo Élévation. I taková díla jsou přítom v našich galeriích a sbírkách zastoupena – už proto, že došlo k rozprodeji Waldesových sbírek restituovaných z Národní galerie, a tenhle Kupkům mecenáš jich nasbíral úctyhodný počet. Dalším pramenem inspirace a jistě i předloh může být slavná sbírka manželů Mládkových, vystavená v pražských Sovových mlýnech.

Na každé ze známek je tak trochu záhadná značka ADAGP Paris 2012 – jde o označení firmy spravující autorská práva k malířovu dílu. Takové označení se na našich známkách objevuje poprvé a není vyloučeno, že ne naposled. Oblast ochrany autorských práv je u nás i ve skoro celé Evropě čím dál složitější a státy na sebe berou úkol chránit za veřejné peníze soukromé zájmy vlastníků těchto práv, a to někdy až značně nevyváženě k právům jiných občanů, firem a institucí (jablečný sad si taky musí hlídat každý sám). Spory jsou však čím dál častější a sankce citelnější, takže není divu, že vydavatel raději postupoval tímto způsobem, aby předešel případným komplikacím. Obraz přitom visí v pražské Národní galerii... (tento údaj se ale ze záhadných důvodů na aršíku neobjevil).

Sám Kupka z celosvětové obliby svých děl měl jen málo, a ve srovnání se současnými cenami jeho obrazů vlastně skoro nic. I když už v poměrně mladém věku dosáhl významných úspěchů v Evropě i Severní Americe, ke skutečnému docenění jeho novátorského přístupu došlo až na sklonku jeho života. Ten byl ostatně potvrzením rčení, že doma není nikdo prorokem, a tak malíř prožil většinu svého dlouhého života v zahraničí, ve Francii.

Narodil se v roce 1871 v Opočnu, do rodiny drobného úředníka. Dětství prožil v Dobrušce, kde se po ukončení základní školy vyučil sedlářem. Záhy projevily výtvarný talent, a to hlavně v souvislosti s užitým uměním – maloval vývěsní štíty, pivní tácky a další drobné předměty. Dařilo se mu, a tak dal malování přednost před sedlářstvím, a díky shodě šťastných okolností si jeho talentu povšiml místní podnikatel, který mu doporučil další výtvarné studium. Jako velmi

mladý byl přijat na pražskou Akademii výtvarných umění, později studoval i ve Vídni a od roku 1895 v Paříži. Tehdy v jeho díle převažovaly historické a alegorické náměty, ale pod vlivem prostředí, v němž se pohyboval,

se začal přiklánět modernějším směrům. Nadále se však věnoval i užitému umění, zejména navrhování plakátů a firemních značek, a ilustroval i řadu knih. V té době už poměrně úspěšně vystavoval.

Na počátku velké války, které se až později začalo říkat první světová, se jako rakouský občan nevrátil domů, kde by měl bojovat na straně Ústředních mocností, ale naopak se přihlásil jako dobrovolník do francouzské armády, s níž odešel na frontu, kde byl zraněn. Dosáhl hodnosti kapitána a byl vyznamenán řádem důstojníka Čestné legie. Po návratu do zázemí se velmi angažoval pro československou věc a sehrál nemalou roli při formování čs. legií ve Francii. Po vzniku Republiky československé byl jmenován profesorem pražské Akademie výtvarných umění, ale domů natrvalo nepřesídlil a působil nadále ve Francii, kde se jako pedagog věnoval našim studentům.

Kupkům zájem o abstraktní umění se naplno začal projevovat kolem roku 1910, a pak už nastoupenou cestu nikdy neopustil. Současně však neopustil ani oblast užitého umění – a i v té dosáhla jeho díla celosvětové proslulosti. Nejznámější je jeho obraz Miss KIN, s dívkou s patentkou vloženou v oku, z nějž vychází logo Waldesovy značky Koh-i-noor.

Jan Kupecký

Hodnota: 32 Kč - č. 749 (ČP) - Autoportrét s rodinou, 1719, Muzeum krásných umění, Budapešť

Rytec: Martin Srb

Rozměr známkového obrazu: 40 x 50 mm

Druh tisku: OTp v barvách okrové, hnědé, červené, modré a černé; vytiskla PTC

Tisková forma: 4

Papír: fl-an

Náklad: 124.000

FDC: OTp v barvě černé; vytiskla PTC

Malíř barvitěho osudu odrážejícího svou dobu. Syn českořakobratrské řemeslnické rodiny (otec byl tkadlec), která kvůli svému vyznání odešla z Čech do Horních Uher, jak se tehdy říkalo Slovensku, se narodil roku 1667 (Wikipedie nesprávně uvádí 1666) v Pezinku. Vedle o rok mladšího Petra Brandla a o více než půlstoletí staršího Karla Škréty asi nejznámější český barokní malíř

(patří k nim ještě grafik V. Hollar a tvůrce fresek V. V. Reiner, oba rovněž připomenutí v naší známkové tvorbě). Kupeckého portréty se vyznačují šerosvitem, typickým pro mistrovská díla tohoto období. V naší známkové tvorbě je zastoupen už od první emise z roku 1966, kdy v rytecké transkripci J. A. Švengsbíra vyšel jeho portrét půvabné třináctileté Františky Hedviky Wussinové. Nyní tedy vydavatel našich známek

sáhl po předloze ze zahraničí, konkrétně budapeštské Galerie krásných umění, a představil nám umělcův Autoportrét s rodinou z roku 1719. V té době bylo autorovi již dvaapadesát let a byl uznávaným tvůrcem reprezentačních portrétů, a to i příslušníků panovnických rodin. Není bez zajímavosti, že

pro slovenskou známku (1997) s Kupeckého Autoportrétem s manželkou Zuzanou (byla prý velmi krásná a Kupeckého měla trápit nevěrou) jako předloha posloužil obraz z pražské Národní galerie – i tak se projevuje určitá mezinárodnost současné známkové tvorby. Někdo by mohl namítnout, že vydavatel mohl pro známku vybrat některé z dalších děl z bohaté kolekce naší Národní galerie. Význam Jana Kupeckého však daleko překročil hranice Českého království ba i hranice rakouského mocnářství – ve své době patřil k nejvýznamnějším portrétistům střední Evropy, a tak k němu takový odkaz na zahraniční sbírky přirozeně patří. Ostatně, nemalá část Kupeckého díla se nachází v cizině, už proto, že zde autor po velkou část života žil. V mládí na Slovensku, pak přes dvacet let v Itálii, později ve Vídni a nakonec v Německu, kde v Norimberku i zemřel a je pochován v kostele sv. Jana, kde byl o dvě století dříve pohřben Albrecht Dürer. Přestože se v Čechách nenarodil a vlastně ani po většinu života nežil, považoval se Kupecký za Čecha a jako takový běžně používal přízvisko Bohemus.

-k